

Satira

Forum Romanum; Augustus – první římský císař
(www.wikipedia.cz)

Literárněhistorický kontext

Zopakujte si základní informace o starověké římské literatuře:

Římská literatura (3. stol. př. n. l. - 5. stol. n. l.)

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Z chronologického a vývojového hlediska se římská literatura člení na **3 etapy:**

- staré období (3. – 2. stol. př. n. l.)
- klasické období (1. stol. př. n. l. – 14 n. l.)
- postklasické období (14 n. l. – 5. stol. n. l.)
-

Postklasické období (14 n. l. – 5. stol. n. l.)

První etapa postklasického období se označuje jako **stříbrný věk** římského písemnictví. Literatura musí čelit nesvobodným poměrům císařského despotismu, tvorba podléhá cenzuře i autocenzuře, nejsou vzácné případy pálení knih, vyhnanství a poprav nezávisle smýšlejících spisovatelů.

Tomuto osudu neušel ani filozof a spisovatel **Lucius Annaeus Seneca**, vychovatel císaře Nerona, nakonec přinucený k sebevraždě. Ve filozofických spisech vycházejících ze stoicismu Seneca zdůraznil kosmopolitismus, rovnost všech lidí, laskavý přístup k otrokům a neměl daleko k tehdy se šířícímu křesťanství.

Vášnivý nesouhlas s císařskou samovládou a terorem vyslovil ve svém díle i nejlepší římský historik **Publius Cornelius Tacitus**.

Obětí Neronova despotismu se stal vzdělaný spisovatel a bohém **Gaius Petronius**. Na rozklad římské společnosti reagují svými satirickými skladbami i básníci **Marcus Valerius Martialis** a **Decimus Iunius Iuvenalis**.

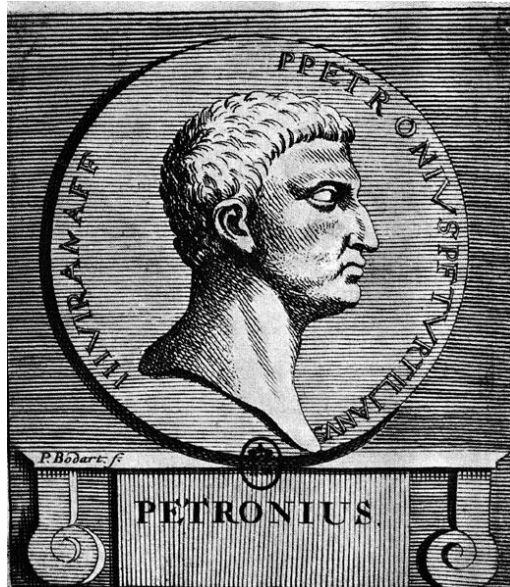
(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

Gaius Petronius

(asi 27 – 66 n. l.)

Přečtěte si základní informace o Petroniově životě a запиšte si stručné výpisky do sešitu.

Petronius byl římský patricij, o jehož působení na dvoře císaře Nerona a stoické smrti se zmiňuje římský historik Tacitus. Petronius je označován za autora románu **Satirikon**.

Tacitus ve svých Análech (XVI, 18 a násl.) uvádí, že Petronius byl prokonzulem v Bithýnii. Prokonzul Titus Petronius byl **osobním přítelem císaře Nerona**, který jej učinil „**rozhodčím ve věcech vkusu**“ (*arbiter elegantiarum*). Po neúspěšném Pisonově pokusu o státní převrat ho pretoriánský prefekt Tigellinus, který byl jeho konkurentem v boji o císařovu přízeň, obvinil z účasti na spiknutí. **Petronius byl tak v roce 66 n. l. přinucen spáchat sebevraždu**. Ještě před svou smrtí podle Tacita napsal Neronovi dopis na rozloučenou, ve kterém podrobně vypsali císařovy zločiny a vypsali spolupachatele. Tacitus zdůrazňuje stoický charakter Petroniovy sebevraždy, když uvádí, že po stvrzení inkriminovaného dopisu nezapomněl zlomit svůj pečeti prsten, aby zabránil jeho zneužití.

(www.wikipedia.cz)

PRO ZAJÍMAVOST ...

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Neronovu dobu, počátky křesťanství a zároveň i Petroniův život na Neronově dvoře působivě ztvárnil vynikající polský beletrista **Henryk Sienkiewicz** v románu **Quo vadis?** (1896). Této literární předlohy se drží i stejnojmenná filmová adaptace režiséra Jerzyho Kawalerowicze z roku 2001.

Petroniova tvorba

Ve svém románu **Satirikon** (1. pol. 1. stol. n. l.), proloženém četnými veršovanými pasážemi a drobnými novelami, zobrazil společnost své doby a zároveň vytvořil parodii na tehdy oblíbené řecké erotické romány. Do dnešní doby se dochovaly pouze zlomky původně mnohem delšího textu.

Nejslavnější epizodou z Petroniova románu je **Hostina Trimalchiona**, satirický příběh zesměšňující povrchnost, rozmařilost a duševní omezenost římských zbohatlíků. Autor zde vypráví o putování tří mladíků po Itálii. Tito mladíci zažívají mnohá dobrodružství a jejich zážitky přinášejí hlubší obraz tehdejších společenských poměrů. Barvitě pestrému ději odpovídá i jazyk a styl vyprávění, kterému vévodí ironická a zábavná forma.

Výňatek z díla

Přečtěte si pozorně následující ukázkou:

Hostina Trimalchiona

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Již syti obdivování jdeme za nimi a přijdeme s Agamemnonem k vratům, kde byla na veřejích přibita tato vyhláška: Který otrok vyjde bez pánova dovolení, dostane sto ran. U samého vchodu stál vrátný v zelených šatech s pásem třešňové barvy a přebíral na stříbrné míse hrách. Nad prahem visela klec se strakou, jež vítala příchozí.

(...) Zatímco Trimalchio při hře vyčerpал celý slovník klení a hloupých vtipů a my jsme dosud byli při zákuscích, přinesen byl tác s kukaní, v níž seděla dřevěná slepice s křídly dokola roztaženými jako kvočna na vejcích. Ihned přiskočili dva otroci, za hlomozné hudby prohrabávali slámu, vybírali znova a znova paví vejce a rozdělávali je hostům. Trimalchio se zadíval na tento výjev a pravil:

„Přátelé, dal jsem slepici podložit paví vejce a věru se bojím, že již budou nasezená. Zkusme však přece, zda se ještě dají srkat.“ Vezmeme lžíce aspoň půl libry těžké a proťukáme vejce se skořápkou udělanou z hodně maštěného, tuhého cukrářského těsta.

Byl bych málem svůj díl zahodil, neboť se mi zdálo, že se již líhne páveček, ale když jsem zaslechl poznámku starého hosta: „Tohle bude jistě něco dobrého,“ zalovil jsem rukou do skořápky a našel v ní velmi tučnou sluku obalenou pepřeným žloutkem.

(Překlad Karel Hrdina)

Úkoly k ukázce:

1. V textu je zachycen úpadek mravů za doby Neronovy. Trimalchio je neotesaný zbohatlík otrockého původu. *Jak je popsán v úvodu Trimalchionův dům? Povšimněte si v prvním odstavci motivu týkajícího se otroctví.*
2. *Dokažte na základě ukázky, že Trimalchio je hloupý a nadutý zbohatlík, který chce šokovat hosty tím, co si vše může dovolit.*

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3. Uvedte další **charakteristické rysy Trimalchia**, které jsou zde prozrazeny.
4. Uvědomte si, že celý román satirickým obrazem společnosti. Jak chápete **pojem satira**?

SATIRA

Satira je označení pro umělecký, zejména literární žánr, využívající komičnosti, výsměchu, karikatury a ironie ke kritice nedostatků a záporných jevů. Využívá se zejména v aforismech, epigramech, parodiích, pamfletech, komediích a fraškách. Vznikla v Římě. (lat. *satira* znamená *všehochuť*).

Na rozklad římské společnosti reagují svými satirickými skladbami i básníci **Marcus Valerius Martialis** a **Decimus Iunius Iuvenalis**.

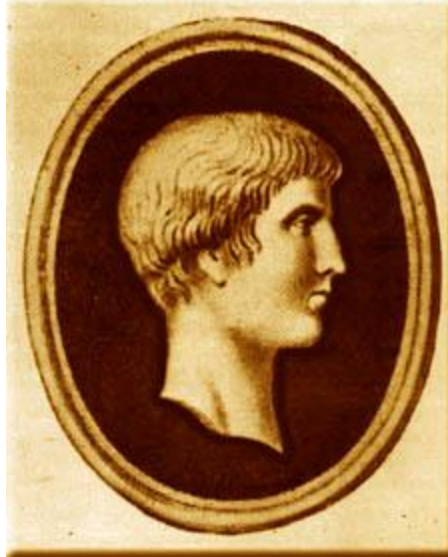
Marcus Valerius Martialis (marcijális)

(asi 40 – 104 n. l.)

Narodil se v Bilbilis, kde získal vzdělání v **rétorice** a **gramatice**. Roku 64 odešel do Říma dokončit své **právníké vzdělání**.

Svémi básněmi si získal oblibu (často i mocných, kteří ho podporovali). V roce 98 se vrátil do svého rodiště a zdá se, že ne zcela dobrovolně. Za Traiana mu totiž bylo vyčítáno jeho lichocením předchozímu vládci Domitianovi. Martialis mj. již lichotil Titovi. Když opouštěl Řím, neměl ani na cestu, ale v Bilbile znovu nabyl velké jmění.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

(www.wikipedia.cz)

Výňatky z díla

Epigramy

1/a

Dialus lékařem býval – a dneska je z něho hrobník.

Hrobařil ovšem už dřív; to ještě lékařem byl.

(Překlad Rudolf Kuthan)

1/b

Kdysi to býval lékař

Dnes Dialus

Je hrobařem

V čem činí se hrobař

činil se

když byl lékařem

(Překlad Radovan Krátký)

Úkoly k ukázkám:

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1. *Jak rozumíte těmto básním? Jak na vás působí?*
2. *Pokuste se nejprve sami na základě Martialova **epigramu** vyjádřit **definici** tohoto žánru a využijte těchto bodů:*
 - rozsah
 - přítomnost satirického vyznění
 - členění básně.
3. *Ukázky jsou **dvěma různými překlady stejného originálu**, přičemž 1/b má spíše formu volné parafráze a 1/a zachovává původní rozměr textu typický pro antiku. Pokuste se vyjádřit, jaký to byl? Čím se uvedené varianty textu rozlišují?*

EPIGRAM

Z řec. epigramma = nápis

Vznikl v 6. stol. př. n. l. ve starém Řecku a původně to skutečně byl věnovací nebo náhrobní nápis. Teprve později se z něj vyvinul samostatný literární žánr, krátký rozsahem, vyjadřující – často se satirickým vyzněním – adresnou myšlenku složenou obvykle z expozice (úvodu) a pointy.

2

Postumus říká:

Začnu žít až ----- zítra
až ----- zítra

dneska ne!

Kdy však to věčné, ----- zítra

Postume,
nastane?

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kde vězí to tvé ----- zítra
za jakou závorou?
Je skryto někde v moři
či leží za horou?
Jak Priamos či Nestor má to tvé ----- zítra
věk?
Jakpak je asi drahé?
Zač je tvůj zítřejšek?
Chceš tedy žít až ----- zítra
už dnes je pozdě však.

Kdo uměl žít už včera
ten tomu vytřel zrak.

(Překlad Radovan Krátký)

Úkoly k ukázkám:

1. *Povšimněte si **typografické úpravy**, kterou zvolil překladatel. Má nějakou funkci? Jak na vás tato báseň působí?*
2. *Jména Priama a Nestora již známe z homérských eposů. Jaký mají v souvislosti s jejich dlouhověkostí v Martialově textu význam? Je tento motiv součástí autorova satirického zacílení?*